נושא מערכתי רב שנתי
במערכת החינוך

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף חינוך מיוחד

העצמת תלמיד עם צרכים מיוחדים
כתורם מעורב ושותף פעיל

עקרונות והצעות לפעילויות
בקבוצת השווים

הפעילויות גובשו על ידי מנהלי מתי"א

ניתן להתאים את הפעילויות למגוון קהלי יעד
ולגילאים שונים

תשע"ד

"האחר הוא אני"

עקרונות התוכנית

- לקראת חברת מופת
- קבלת השונה והאחר
- שיח דמוקרטי
- הוקעת הגזענות

"האחר הוא אני" באתר "אוח"

הדגשים

- הרחבה והעמקה של יעד ההכלה כאורח חיים
- קהילה מכילה בהתייחס לשונות ממגוון היבטים:

פיזי, גילאי, מגדרי, דתי, תרבותי, סוציו-אקונומי, אינטלקטואלי, שפתי

- הפעלת התכנית בשגרה ובימי שיא

מערכת החינוך היא הבסיס ליצירת חברה מתוקנת

"החינוך מהווה חוליה מקשרת בין מגזרי החברה השונים והמגוונים ואמצעי גישור חיוני לבניית מירקם חברתי הרמוני. החינוך הוא אמצעי חשוב לקידום ערכים דמוקרטיים חופשיים. הוא תנאי חיוני למימוש העצמי של הפרט, ולקיום חיי חברה תקינים"

(אהרון ברק, נשיא בית המשפט העליון בדימוס)

"חינוך הוא הנשק החזק ביותר אִתו ניתן לשנות את העולם"

נלסון מנדלה

"האחר הוא אני"

תלמידים עם צרכים מיוחדים

מטרות:

- ראיית התלמידים בקשר ההדדי על פני הרצף:
  מכיל-מוכל, תורם – נתרם
- הגברת מעורבותם הפעילה של התלמידים במוסד החינוכי ובקהילה
- "האחר הוא אני" בקבוצת השווים
- למידה משמעותית, המערבת שילוב של קוגניציה ורגש, התנסות ורפלקציה, מודעות ותרגומה להתנהגות

מתוך: המתווה ליצירה ולניהול של תהליך ההתערבות

לילדים הזכות לחיות ללא אפליות

שם הפעילות: **קפה ידע**

אוכלוסיית היעד:

מורות שילוב בבתי ספר רגילים

תיאור הפעילות:

שלושה מפגשים במהלך השנה במתי"א עם קבוצת השווים -מורות שילוב

במהלך כל מפגש יוקדש זמן ללמידת עמיתים על פי שכבות גיל וזמן להנחייה ולהדרכה בתחום מסוים – ע"י מומחית התחום במתי"א .

פעילות אגף

שם הפעילות: מה בין ערך לצורך?

אוכלוסיית היעד:

צוות חינוכי - מורים ועובדי הוראה ממקצועות הבריאות של תלמידים עם נכויות פיסיות, המפעיל את התלמידים ביה"ח או בקבוצת שווים אחרי יום הלימודים (ניתן להרחיב לאוכלוסיות יעד נוספות)

תיאור הפעילות:

סדנא בה יגבש הצוות 3 ערכים מרכזיים בעבודתו עם תלמידים להם נכות פיסית:

- בירור עצמי של הערך בחיי היום יום של כל אחד מאנשי הצוות
- איך בא לידי ביטוי הערך באופן ייחודי אצל כל אחד מאיתנו?
- אילו תחושות מעוררות התנגדות לערך?
- אילו תגובות באות בעקבות ההתנגדות?

שם הפעילות: מה בין השקפה לחלופה?

אוכלוסיית היעד:

צוות חינוכי - מורים ועובדי הוראה ממקצועות הבריאות

של תלמידים עם נכויות פיסיות, המפעיל את התלמידים ביה"ח או בקבוצת שווים אחרי יום הלימודים (ניתן להרחיב לאוכלוסיות יעד נוספות)

תיאור הפעילות:

בחירה של מקרה/ארוע בו משתקפת התנגדות לכל אחד מהערכים (שגובשו בפעילות הקודמת)

- ניתוח מרכיבי ההתנגדות
- הצפת חלופות להתגבר על ההתנגדות

שם הפעילות: מה בין התנגדות להתאגדות?

אוכלוסיית היעד:

צוות חינוכי - מורים ועובדי הוראה ממקצועות הבריאות

של תלמידים עם נכויות פיסיות, המפעיל את התלמידים ביה"ח או בקבוצת שווים אחרי יום הלימודים (ניתן להרחיב לאוכלוסיות יעד נוספות)

תיאור הפעילות:

הצוות מתחלק לקבוצות לדיון על 3 מקרי התנגדות:

- כל קבוצה תגבש 2 חלופות להתמודדות עם ההתנגדות
- כל קבוצה תעבד את החלופות לפרק זמן קצוב עם תיעוד
- הקבוצה תדווח על התהליך על מנת להביא לתובנה אחרי עיבוד מטה-קוגניטיבי.
- הקבוצה תגבש תכנית פעילות לעבודה על ערך עם התלמידים

שם הפעילות: המאחד והמייחד

אוכלוסיית היעד:

מחנכות כיתות ל״ל רב בעייתיות

תיאור הפעילות:

מטרה - יצירת משמעות ל״אני ״האישי והייחודי בקבוצת השווים.

גיבוש פורום מחנכות בשיח לפיתוח מודעות לייחודיות שלי כאדם, המבוססת על ראייה אישית ייחודית, חוויות , התנסויות בעולם האישי ועוד, לשם ביסוס תפיסת עולם אח״מית* – אישית, חינוכית , מקצועית.

*אח״מ – אקלים חינוכי מיטבי

פעילות לאומית

שם הפעילות: המאחד והמייחד

אוכלוסיית היעד:

מחנכות כיתות ל״ל רב בעייתיות

תיאור הפעילות:

מטרה - יצירת משמעות ל״אני ״המקצועי הייחודי בקבוצת השווים.

גיבוש פורום מחנכות בשיח ובלמידה משותפת סביב ה״מאחד״- בהיבט המקצועי ,באמצעות סיפורי הצלחה וציון חוזקות , קשיים אתגרים .

הכרה בייחודיות שלי כמחנכת מתוך חוויות , התנסויות בעולם האישי והמקצועי לשם ביסוס תפיסת עולם אח״מית - אישית , חינוכית ,מקצועית

*אח״מ – אקלים חינוכי מיטבי

שם הפעילות: המאחד והמייחד

אוכלוסיית היעד:

מחנכות כיתות ל״ל רב בעייתיות

תיאור הפעילות:

בניית תכנית מותאמת לתלמידים בכיתות שתעסוק במודעות לייחודיות של התלמיד -כאדם.

למידה מתוך חוויות והתנסויות משמעותיות שיבססו את המאחד והמייחד של כל תלמיד.

*התוכנית תבנה ע״י המחנכות לאחר התהליך שעברו.

פעילות אישית

שם הפעילות: האחר הוא אני

אוכלוסיית היעד:

חדר מורים בבית ספר רגיל

תיאור הפעילות:

עידוד המורים להכיר, לקבל, להכיל ולהיתרם בעבודה לצד מורים עם לקויות שונות כשווים בצוות החינוכי.

לאפשר למורים לחוש את הלקויות השונות באמצעות התנסויות חווייתית:

לבקש מהמורים לבצע משימות מוגדרות הדורשות התמצאות במרחב וזכרון תחושתי, תוך הגבלה באחד התפקודים: כיסוי עיניים, אטימת אוזניים, ישיבה על כיסא/כיסא גלגלים, הפרעה יזומה לקשב ולריכוז ועוד.

פעילות חווייתית

שם הפעילות: הנגשה כאורח חיים במערכת החינוך הרגיל

אוכלוסיית היעד:

צוותים בבית ספר רגיל המשלב תלמידים עם צרכים מיוחדים

תיאור הפעילות:

- העלאת המודעות בקרב כל הגורמים המעורבים לחשיבות ההנגשה
- הכרת סוגים שונים של הנגשה והדגמתם : הנגשה סביבתית, טכנולוגית ולימודית
- ניתוח אמצעי ההנגשה כבעלי פוטנציאל לסיוע ם לתלמידים ללא מגבלה
- גיוס הרשות המיקומית וגורמי חוץ נוספים בהובלת תהליך ההנגשה

פעילות לאומית

שם הפעילות: שיפור הליך ההשמה ברשויות המקומיות

אוכלוסיית היעד:

חברי ועדות ההשמה : נציגי מחלקת חינוך, רווחה ,שפ״ח, נציגי ועד הורים, נציגי הפקוח ,נציגי בתי ספר.

תיאור הפעילות:

- יום עיון בנושא היערכות לקראת ועדות השמה - הגדרת תפקיד החברים בוועדה והגורמים המפנים ילדים לדיון בועדה.
- סדנאות בנושא ועדות השמה שיכיל תאורי מקרה מהשטח.
- איגום והנגשה של מידע לשם חשיפת כל הגורמים הרלוונטים בעדכונים ,טפסים והנחיות עדכניות של משרד החינוך בנוגע לועדות ההשמה.

שם הפעילות: **תקשוב כאורח חיים בית ספרי**

אוכלוסיית היעד:

צוותי הוראה

תיאור הפעילות:

בית ספר לחנ"מ מוביל ומדגים תפיסה חינוכית ניהולית ופדגוגית המשלבת תקשוב כאורח חיים:

- למידת עמיתים מתוקשבת בין מנהלים תלמידים וצוותי הוראה.
- יום שיא בביה"ס שאליו מוזמנים כל אנשי החינוך בעיר
- יצירת חומרי הוראה מתוקשבים.
- ניתן ליצור קבוצות של צוותים מבתי ספר בהם לומדים תלמידים עם אותה לקות.

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: הכתה כוועדה

אוכלוסיית היעד:

תלמידי כיתות חינוך מיוחד בבתי ספר רגילים על פני הרצף

תיאור הפעילות:

הכיתה והמחנכת מהווים ועדה להובלת נושא בהקשר לחזון בית הספר, אליהם יצטרפו נציגים מכיתות רגילות מבית הספר.

התלמידים יבחרו באופן דמוקרטי את הנושא הקרוב לליבם בו ירצו לשמש כועדה מתוך מגוון הנושאים האפשריים שיוצגו להם ע"י הנהלת בית הספר , לדוגמא : מיחזור, גינון, קישוט/סביבה לימודית, ספריה, משחקיה ופנאי וכו'.

הועדה תתכנס באופן קבוע אחת לשבוע בתוך כיתת החינוך המיוחד במסגרת יום הלימודים , כחלק ממערכת ת השעות.

חברי הועדה יוכלו להביא לידי ביטוי את כישוריהם המיוחדים בתחומים שונים ומגוונים בפני בית הספר ממקום של חוזקות .

פעולת הוועדה תאפשר מימוש ערכים בתחום הבניאישי והחברתי .

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: אני מכבד ומפרגן

אוכלוסיית היעד:

תלמידים עם הפרעות התנהגות

תיאור הפעילות:

תכנית כיתתית המתקיימת לאורך כל השבוע בהנחיית מחנכת הכיתה ומנתחת התנהגות.

היעד המרכזי הינו: כבוד ופירגון.

העיקרון המוביל: מתן הזדמנויות לפרגן לחבר על התנהגויות נאותות.

לדוגמה:

תלמיד עונה תשובה נכונה לשאלה, המורה מעודדת את החברים לפרגן לתלמיד ובעקבות כך כל הכיתה מקבלת חיזוק.

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: **עבודת חקר**

אוכלוסיית היעד:

תלמידים עם הפרעות התנהגות

תיאור הפעילות:

כתיבה של עבודת חקר בנושא ארץ המוצא של משפחת התלמיד - מנהגים, היסטוריה, דמוגרפיה ועוד.

התוצר הסופי - הצגת העבודות בפני ההורים התלמידים וצוות בית הספר בערב שיא הכולל מאכלי עדות.

ניתן לבצע את העבודה ברמות שונות, בהתאם לרמת התפקוד של התלמידים (באמצעות תמונות, מלל מקוצר או מלא, שילוב סרטים ודרכי הבעה שונות).

שם הפעילות: **בית מארח**

אוכלוסיית היעד:

תלמידים עם לקויי תקשורת

תיאור הפעילות:

בית מארח - תלמידי הכתה יתארחו אצל חבריהם – תלמידים עם שונות בתחומים מגוונים: דתית, ארץ מוצא, אפיון משפחתי ייחודי ועוד.

התלמיד וההורה בעזרת המחנכת יכינו פעילות בבית בהתאם לתחום השונות.

שם הפעילות: לקויי ראיה ועיוורים כמובילים חוויות מעולמם אוכלוסיית היעד:

תלמידים לקויי ראיה ועיורים בעלי יכולת מילולית

תיאור הפעילות:

יצירת קבוצה של תלמידים לקויי ראיה כמובילי שינוי לטובת הבנת המורכבות בהתמודדותם עם הליקוי.

דרך פעולה: קיום סדנאות חוויתיות המונחות ע"י ילדים לקויי ראיה בבתי הספר -בקבוצות קטנות ואינטימיות:

- יצירת קבוצת שווים במרחב המתי"אי .
- גיבוש הקבוצה תוך עיבוד רגשי של העולם הפנימי של התלמידים והתמודדותם עם הקשיים -באמצעות מחנכת ומטפל/ת רגשי.
- הכנת "ארגז כלים" לטובת הנחיית סדנאות לתלמידי ביה"ס .הארגז יכיל בתוכו משקפי חושך ,זכוכיות עמומות ,שרוכים להשחלה, טקסטים בכתב ברייל ודוגמאות להתאמות שונות.
- יציאה ל"שטח "תוך שיתוף פעולה עם יועצות בתי הספר ,מדריכות ומורות תומכות בתלמידים לקויי ראיה ורכזי ח"מ .

*ניתן לבצע בקרב קבוצות דומות עם לקויי שמיעה , אוטיסטים בתפקוד גבוה ועוד.

פעילויות לתלמידים

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: **הפסקה פעילה**

אוכלוסיית היעד:

תלמידי כיתות חינוך מיוחד וצוותים

תיאור הפעילות:

אחת לחודש תתקיים הפסקה פעילה שתופעל ע"י תלמידי כיתת החינוך המיוחד .

הלמידה המשמעותית תתקיים במהלך יום הלימודים הכיתתי בו התלמידים יתכננו ויארגנו את ההפסקה הפעילה על כל היבטיה.

בסוף כל הפסקה יתקיים דיון וסיכום הפעילות, יועלו תובנות ומסקנות לשימור ולשיפור הפעילות בהפסקה הבאה.

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: **האחר הוא אני**

אוכלוסיית היעד:

תלמידי כיתות חינוך מיוחד

תיאור הפעילות:

עידוד התלמידים להכיר, לקבל, להכיל ולהיתרם במפגש עם חברם ללימודים, המאופיין בקושי או בלקות (לקוי למידה, השמנת יתר, ליקוי שפתי או תקשורתי, ADHDועוד).

הכרת היכולות והכישורים של כל התלמידים, גם אלה עם הלקויות.

איתור נקודת חוזק שעשויה לשמש את הכיתה כולה (במפגשים חברתיים, בפעילויות ספורט או בכל תחום אחר בו התלמיד חזק) ותכנון פעילויות בהתאם.

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: מנהיגות ספורטיבית יישובית

אוכלוסיית היעד:

תלמידים עם לקויות מוטוריות*

תיאור הפעילות:

הפעלת יום ספורט לבתי ספר בעיר / ביישוב על ידי קבוצת תלמידים עם לקויות מוטוריות המשתייכים למועדונית ייעודית .

התלמידים יתכננו ,ישווקו ויפעילו יום ספורט עירוני.

ניתן להפעיל בקרב בתי ספר לחינוך מיוחד ו/או בית ספר משלבים.

*הפעילות מתאימה גם לגילאי גן

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: קשר חברתי

אוכלוסיית היעד:

תלמידים עם לקויות תקשורת בשילוב יחידני בחט״ב

תיאור הפעילות:

יצירת קבוצות חברתיות בהן לתלמידים חלק פעיל בתכנון ובניית הפעילות הקשורה לקבוצה.

פיתוח המודעות ליכולות ולכישורים של התלמידים בהקשר זה.

פיתוח פעילויות בהקשר ליכולות וכישורים אלה.

שם הפעילות: שוק התכונות

אוכלוסיית היעד:

תלמידים בכיתות חינוך מיוחד (ה'-ו')

תיאור הפעילות:

כל תלמיד כותב תכונה אחת שהוא אוהב בעצמו. אוספים את כל ההיגדים ושמים בסלסלה, המורה מקריא את שם התלמיד ואת התכונה שהוא כתב ושואל: "מי רוצה לקנות את התכונה _____מהתלמיד"?

לסיכום הפעילות:

התכונות נרשמות על הלוח ,לצידם מספר הקונים

המסר הוא שכל אחד יכול לתת /לקבל מהאחר דבר מה.

הפעילות מעצימה את נקודות החוזק של התלמידים.

פעילויות לתלמידים

שם הפעילות: ילדים למען ילדים

אוכלוסיית היעד:

תלמידי שילוב (א'-ו')

תיאור הפעילות:

כל תלמיד בוחר תחום בו הוא מרגיש שהוא יכול ורוצה לתרום ע"י ארגון פעילות לקהילת ביה"ס - הפסקה פעילה, משחקי פנאי, פעילות ספורט, סיפור בספריה וכו'.

מורה השילוב מסייע בארגון הפעילות ומתאים לכל תלמיד פעילות המותאמת ליכולותיו ולכישוריו בה הוא ייקח חלק באופן רציף לאורך השנה.

שם הפעילות: אני קורא בשמך בשפה שלך

אוכלוסיית היעד:

ילדי גן חינוך מיוחד עם ילדי גן רגיל

תיאור הפעילות:

כל ילד מציג את שמו בדרך המתאימה לו ביותר – מחוות גוף, שפת סימנים, תמונות, סמלים וכיוב' ("כיצד תבחר להציג את שמך?").

לדוגמא: ילד ששמו איתן יציע להראות זרוע שרירית וחזקה בהתאם לפירוש המילה "איתן".

ילד שלא ניתן להציג את משמעות שמו יבחר תכונה המייצגת אותו ויצג אותה בדרך שיבחר.

הפעילות המשותפת בין שני הגנים מתקיימת אחת לשבוע ובמהלכה הילדים משתמשים בשפה שנוצרה ומרחיבים אותה לתחומים נוספים.

פעילויות לילדי גן

שם הפעילות: אני וגופי

אוכלוסיית היעד:

ילדי גן שפתי (ולקויות אחרות)

תיאור הפעילות:

הכרת מאפיינים פיזיים חיצוניים.

כל ילד יקבל ציור עם קווי המתאר של גופו וימלא את הגוף בציור על פי מאפייניו החיצוניים - צבע עיניים, שיער, בגדים ועוד.

כל הציורים יתלו בגן ובתיווך הגננת ישוחחו על ההבדלים בין המאפיינים.

ניתן לקיים את הפעילות גם בגני לתלמידים עם לקויות אחרות.

פעילויות לילדי גן

שם הפעילות: האחר הוא אני

אוכלוסיית היעד:

ילדי גן שפתי (ולקויות אחרות)

תיאור הפעילות:

עידוד הילדים להכיר, לקבל, להכיל ולהיתרם במפגש עם חברם לגן, המאופיין בקושי או בלקות (לקוי למידה, השמנת יתר, ליקוי שפתי או תקשורתי, ADHDועוד).

הכרת היכולות והכישורים של כל הילדים, גם אלה עם הלקויות.

איתור נקודת חוזק שעשויה לשמש את הגן כולו (במפגשים חברתיים, בפעילויות ספורט או בכל תחום אחר בו התלמיד חזק) ותכנון פעילויות בהתאם.

פעילויות לילדי גן

שם הפעילות: הורים כשותפים בהעצמת ילדי הגן

אוכלוסיית היעד:

הורים לילדי גן חינוך מיוחד

תיאור הפעילות:

- הפעלת סדנאות להורים
- השתלמות בנושא מעורבות הורים בעשיה החינוכית בגן
- חשיפת ההורים לזכויות ילדיהם
- יום עיון בנושא טיפול דיאדי

פעילויות לילדי גן

שם הפעילות: **ההורה שלי מפעיל**

אוכלוסיית היעד:

ילדי גן חינוך מיוחד והוריהם

תיאור הפעילות:

לאורך השנה , בימי שישי , כל אחד מהורי הגן מתכנן ומעביר פעילות ביחד עם הילד לכל ילדי הגן כחלק מפעילות קבלת השבת.

אדם כנהר / טולסטוי

אחת האמונות הטפלות הנפוצות ביותר היא זו,
שלכל אדם יש תכונות קבועות ומיוחדות לו.
אדם זה – טוב, זה - רע, חכם, טיפש, מלא מרץ , אדיש וכו'
אך בני אדם אינם כאלה...
בני אדם דומים לנהרות,
כל נהר נעשה צר יותר במקום זה, רחב יותר שם,
מהיר יותר במקום אחר, איטי יותר כאן,
לעיתים מימיו צלולים, לעיתים קרים, לעיתים עכורים, לעיתים חמים.
כן גם בני אדם,
כל אחד נושא בתוכו גרעין של תכונה אנושית.
לפעמים מתגלה האחת, לעיתים השנייה,
ובן האדם לעיתים קרובות אינו דומה לעצמו
למרות היותו אותו אדם.

אגף חינוך מיוחד

איש אינו נולד כשהוא שונא אדם אחר בגלל גוון עורו, מוצאו
או דתו. אנשים לומדים לשנוא, ואם ניתן ללמדם זאת

ניתן ללמדם לאהוב, כי האהבה קרובה יותר ללבו של האדם מאשר ניגודה."

נלסון מנדלה
(18 ביולי 1918 - 5 בדצמבר 2013)

אגף חינוך מיוחד